

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

КУЗЬМІН Е. Е.,

адвокат, кандидат юридичних наук,
доцент,
доцент кафедри міжнародного
та європейського права
(Національний університет «Одеська
юридична академія»)

УДК 341.49:341.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.6.41>

**ПРОЛЕГОМЕНИ ДО МЕТИ ТА ЦІЛЕЙ ПОКАРАННЯ
У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ**

Означена стаття репрезентує логічне продовження спроб осмислення проблематики теорій покарання у міжнародному кримінальному праві та являє собою намагання акумулювання прелімінарних роздумів щодо дефініювання мети та цілей покарання у міжнародній площині.

Особливу увагу приділено нетривіальному способу сприйняття мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві, який проявляється в досягненні їхнього змісту крізь призму мета-запитання, – «чому?», будучи його невід’ємною складовою, – підзапиту «чому карати?».

З’ясовано, що питання стосовно визначення мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві сягає корінням у саму глиб природи міжнародного кримінального права, оскільки міркування над ним зазвичай так чи інакше пов’язується із нині існуючими фундаментальними недоліками відповідного масиву норм.

Наголошено на недоцільності доволі штучного спрощення проблеми єдності термінології у відповідній сфері суто до вербального компоненту, а натомість виявлено доречність бачення такого «цільового призначення» покарання у міжнародному кримінальному праві, яке утворюється шляхом вельми органічного поєднання двох основних складових елементів, – його мети (або ж т. зв. «самоцілі» *per se*), а також цілей покарання, які виходять за її межі.

Сформовано попередню тезу про раціональність принаймні часткової змістовної кореляції мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві із т. зв. «загальним спрямуванням» міжнародного кримінального права в цілому, а також із завданнями та задачами, які стоять перед міжнародним кримінальним правосуддям та міжнародними кримінальними трибуналами і судами, у тому числі й в частині винесення вироків відповідно.

Систематизовано ключові проблемні питання, які виникають на шляху до конкретизації мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві, серед яких особливе місце відведено тим, що зосереджені довкола основних аргументів на користь «кари», «запобігання» та «виправлення», як реальних цілей покарання.

Зауважено на тому, що процес формулювання релевантних мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві все ще відбувається на тлі зіставлення т. зв. «традиційних цілей» покарання, які є справедливими для національного кримінального права, із спростуванням прийнятності такої

внутрішньодержавної аналогії, ратуючи за їх бодай парціальну адаптацію до сьогоденних реалій сучасного міжнародного кримінального права.

Незважаючи на монументальне значення мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві, а також довготривалу історію наукових пошуків у цьому напрямку, здійснено, здавалось би, на перший погляд, доволі парадоксальне припущення про перспективність майбутнього дослідження вказаної тематики.

Ключові слова: покарання, теорії покарання, мета покарання, цілі покарання, покарання за міжнародні злочини, міжнародне покарання, міжнародне кримінальне право.

Kuzmin E. E. Prolegomena to the goal and purposes of punishment in international criminal law

Given article represents a logical continuation of the attempts to comprehend the issues of theories of punishment in international criminal law and constitutes an effort to accumulate preliminary reflections on the definition of the goal and purposes of punishment in the international plane.

Particular attention is paid to the non-trivial manner of perception of the goal and purposes of punishment in international criminal law, which is manifested in understanding their content through the prism of the meta-question, – ‘why?’, being its integral part, – the sub-inquiry ‘why punish?’.

It is established that the issue of determining the goal and purposes of punishment in international criminal law is rooted in the very depth of nature of international criminal law, since the deliberations on it are usually associated in one way or another with the current fundamental shortcomings of the relevant body of norms.

It is emphasized that a rather artificial simplification of the problem of unity of terminology in the relevant area to a merely verbal component is inappropriate, and instead it is revealed to be expedient to conceive of such a ‘purposive designation’ of punishment in international criminal law as formed by a very organic combination of two main constituent elements, – its goal (or the so-called ‘purpose in itself’ *per se*) and the purposes of punishment which go beyond it.

A preliminary assertion is made about the rationality of at least partial substantive correlation of the goal and purposes of punishment in international criminal law with the so-called ‘general direction’ of international criminal law in whole, as well as with the tasks and objectives of international criminal justice and international criminal tribunals and courts, including in terms of sentencing, accordingly.

The key problematic issues that arise on the way to specifying the goal and purposes of punishment in international criminal law are systematised, with a special focus on those that are centred around the main arguments in favour of ‘retribution’, ‘prevention’ and ‘rehabilitation’ as the real purposes of punishment.

It is noted that the process of formulating the relevant goal and purposes of punishment in international criminal law is still taking place against the backdrop of comparing the so-called ‘traditional purposes’ of punishment which are fair for national criminal law, with the refutation of the acceptability of such a domestic analogy, advocating for their at least partial adaptation to the current realities of modern international criminal law.

Despite the monumental significance of the goal and purposes of punishment in international criminal law, as well as the long history of scientific endeavours in this area, a rather paradoxical assumption is made regarding the prospects for future research on this matter.

Key words: punishment, theories of punishment, goal of punishment, purposes of punishment, punishment for international crimes, international punishment, international criminal law.

Вступ. Попереднє уможливлене обмірковування загальної проблематики теорій покарання у міжнародному кримінальному праві станом на зараз уможливило дійти вочевидь доволі проміжного висновку про їхнє насправді «екзистенційне» значення та насправді багатофункціональну роль. Тож будучи врешті зведеним до рангу наріжного каменю, закладеного в основу фундаменту концепції покарання, ніби відвіку відомі та здавалось би історично остаточно сформовані стійкі системи поглядів нині здебільшого зчаста претендують на позиціонування як такі, відчутний вплив яких досить чітко простежується одночасно не тільки в процесі осмислення усього багатства й розмаїття тематики інтелектуального відшукування найбільш розумних аргументів на користь найраціональнішого виправдання [1, с. 202], а також максимально адекватного обґрунтування [2, с. 73] покарання, а й під час переважної більшості глибинних роздумів стосовно пошуків якомога доречнішого способу конструювання мети покарання [3, с. 931] та зрештою також і у ході запеклої полеміки докола імовірно нескінчених численних спроб наведення якнайбільш переконливих доводів щодо тих чи інших цілей, які мають ставитись йому за мету [4, с. 110].

Втім достатньо показово, що і цим повною мірою не вичерпується монументальність характеру означених ідей, адже навіть попри те, що хоча вони подекуди фактично і зводяться виключно до суто «теорій виправдання покарання» [5, с. 128], вбачається, що їхній основний задум поширюється значно далі, резонуючи із цілою низкою інших не менш глобальних за своїми масштабами сфер, пронизуючи громіздкий масив тонкощів й хитросплетінь проблематики загального спрямування міжнародного кримінального права [6, с. 68], а також визначення завдань міжнародного кримінального правосуддя [6, с. 73], у тому числі окреслення кола тих ключових задач, які стоять перед міжнародними кримінальними трибуналами і судами [7, с. 180], зокрема й безпосередньо на етапі винесення вироків [8, с. 355].

Водночас без «мети» знецінення останніх з-поміж інших та для «цілей» міркувань у моменті вважається за доцільним зміщення фокусу уваги саме на мету та цілі покарання у міжнародному кримінальному праві, як своєрідного логічного і доволі закономірного продовження їх розсудливого та послідовного сприйняття.

Постановка завдання. Агрегування знаних опіній задля формулювання вихідного уявлення про мету та цілі покарання у міжнародному кримінальному праві.

Результати дослідження. Помірне передове усвідомлення непересічної доктринальної значущості теорій покарання у міжнародному кримінальному праві з часом знаходить своє безсумнівне відображення у дійсно звеличеному ставленні до них, і передусім подібне головним чином проявляється шляхом їх ототожнення із т. зв. «метафізичним підґрунтям» [9, с. 136].

У свою чергу думається, що відповідне достеменно знакове визнання було покликано слугувати не стільки специфічним індикатором символізму, скільки, скоріше, багато в чому як спосіб наново постати в якості рушійної сили їх перцепції з принципово іншого боку, – шляхом піднесення процесу пізнання означеного феномену на мета-рівень [2, с. 47], концентруючи значну увагу на відшукуванні раціональних обґрунтувань у дискурсі мета-виправдання [2, с. 75, 76, 77, 79], що урешті-решт поволі призвело до формування центрального мета-запитання: «Чому?» [2, с. 48]. І саме воно, на нашу думку, за правом натепер може вважатись таким, яке являє собою вельми підходящу відправну точку для обдумування заявленої проблеми.

За такої умови, з першого, принаймні поверхового, погляду, майже миттєво складається рефлексивне враження про відносну простоту і навіть певну очевидність відповіді на нього. Однак, подібний умовід вбачається, щонайменше, передчасним.

Річ у тім, що переважна більшість роздумів про відповідне питання абсолютно справедливо типово пов'язується із звичним відзначенням його складності та комплексного характеру. Відтак вказуючи на багатоаспектність, зокрема Ф. Єсбергер та Ю. Генусс формулюють цілу низку різноманітних підзапитань в межах нього: чому кримінальне право слід вважати належною відповіддю на колективні та систематичні масові звірства?; чому міжнародні інституції мають сприйматись в якості агентів кримінального покарання?;

чому необхідно карати винних у міжнародних злочинах?; чому покарання має бути таким, яким воно є зараз? [10, с. 381-382], кожне з яких так само супроводжується значною кількістю не менш каверзних супутніх питань. До того ж кожне з них безперечно сповна заслуговує і на своє власне розширене та ретельне дослідження.

Заразом зі свого боку грандіозність обсягу кожного окремо взятого вищезазначеного запитання схоже насамперед майже невідворотно наводить на думку стосовно того, наскільки віддаленими від означеної проблематики вони є або можуть бути. Однак і це твердження також вбачається таким, що неодмінно потребує деяких додаткових застережень. По-перше, доволі виваженою визнається позиція, за якою наголошується на тому, що все залежить від перспективи осягнення, адже і спорідненість, і, зокрема тісний взаємозв'язок, виразно проглядаються саме у загальному ракурсі плані. По-друге, відтворення суті видається незавершене, якщо воно відбувається поза контекстом свого існування. І лише з огляду на обов'язкове врахування відповідного вбачається можливою будь-яка подальша деталізація.

Інтуїтивно така конкретизація нерідко зводиться до передостаннього запитання, яке полягає у тому, «чому саме необхідно карати за вчинення міжнародних злочинів?», що надалі зазвичай перефразовується у запит «чому карати?» й фактично еквівалентизується із квестією того, якими ж дійсно є і власне мають бути мета та цілі покарання у міжнародному кримінальному праві.

Слід зазначити, що підтвердження подібного ходу думок знаходиться у метафоричному висловлюванні вищевказаних фахівців, які зауважують на тому, що питання «чому карати» натурально лежить в «самому серці» теоретичної основи міжнародного кримінального права [10, с. 380].

Аналогічне прослідковується і в думаннях К. Амбоса, який говорить про те, що «питання про цілі покарання» є таким, яке поряд із проблемами «сутності та значення», «загальної функції» та “*ius puniendi*”, посідає чільне місце серед існуючих досить серйозних теоретичних вад, якими страждає сучасне міжнародне кримінальне право та безумовно повинно бути детально розроблено [11, с. 293].

Отже, все це у своїй сукупності загалом свідчить про правильний вектор розмірковувань.

Наступною логічною сходинкою наукових розвідок мало б вірогідно стати проведення всебічного ґрунтовного аналізу загальновідомих міжнародній пенології цілей покарання [2, с. 47]. Проте, перш ніж долучитись до дискусій на користь конкретної мети та цілі покарання у міжнародному кримінальному праві, на наш погляд, згадки заслуговує ще одна ремарка, адже в уяві також постає і проблема єдності термінології. Так й дійсно зважаючи на існуючі напрацювання провідних фахівців, зараз наочно спостерігається синхронне використання таких словосполучень, як-от приміром «мета покарання» [12, с. 19], «цілі покарання» [6, с. 67], а також «цілі покарання» [9, с. 132] з-поміж іншого. У зв'язку з цим виникають цілком очікувані запитання про те, наскільки принципово є відповідна ситуація і чи йдеться про ординарний синонімічний ряд або буквально про просту фігуру мовлення чи взагалі певну перекладацьку неточність, чи все ж їх диференціація має наслідком дещо глибше ідеологічне акцентування? Більш того, як тоді бути із «метою та цілями покарання», «його функцією», «завданням» й «задачами», і де власне має проходити та крайня межа між використанням означених категорій в однині або множині?

У цьому разі, на наше особисте переконання, слід повністю погодитись із, інспірованим вагомими ідеями Ч. Беккарія, Ш. Бассіуні, який у свою чергу не тільки допускає можливість ведення філософських суперечок докола мети покарання окремо від цілей, яким воно може слугувати, а й змогу сприймати їх як такі, що перебувають в одному континуумі, що починається з покарання як самоцілі, яка виправдовує його власне існування, та після цього переходить до служіння іншій меті, яка виходить за межі покарання, як такого, ніби додаючи їй ще один вимір [3, с. 931].

Втім і в цій частині також обсервується брак єднання, настільки, що дає підстави говорити про доречність уточнення складової «міжнародності» у вищезгаданій пенології.

Справа в тому, що навіть в межах міжнародного кримінального права, левова частка учених спроб встановлення мети та цілей покарання у ньому схоже неминуче бодай розпочинається із вже достатньо хрестоматійного референсу до т. зв. «традиційних цілей» кримінального права та «внутрішньодержавного» покарання (доповнення і курсив наші. – Е. К.) [9, с. 145]. Тоді наскільки коректним у зв'язку з цим може вбачатись, скажімо, редуційне твердження стосовно того, що мета покарання у міжнародному кримінальному праві – це кара, а цілі покарання – запобігання та виправлення засуджених?

Але і в такому вельми ілюстративному прикладі так само скоріше постає більше запитань, аніж відповідей. Так, наприклад, чи слід вважати кару помстою або яким видається співвідношення цих категорій та наскільки пропорційною зрештою вбачається відплата у такому разі? [3, с. 931]; чи справді покарання осіб, які вчинили злочини в минулому, відвертає подібні злочини у майбутньому [1, с. 211], і як тоді в цілому у дійсності оцінюється стримуючий ефект від загальної та спеціальної превенції, й на кого він має розповсюджуватись, і якою видніється ймовірність повторення вчинення міжнародних злочинів? [5, с. 157, 137]; та чи загалом доречно вести мову про перевиховання та виправлення? [5, с. 137]; серед багатьох інших.

Висновки. Таким чином, цілком зрозуміло, що абсолютно всі цілі покарання сьогодні вочевидь можуть і багато в чому підлягають подекуди нищівній критиці. Втім, слід погодитись із тим, що дійсно важливо вийти за межі «звичайних» контраргументів, і виокремити коло тих «дорікань», які напряму пов'язані із суто міжнародним кримінальним правом, якщо такі існують, проти конкретних цілей покарання [10, с. 385]. Заразом необхідно також констатувати і те, що на цей час все більш чітких обрисів набуває й ситуація, яка характеризується наявністю вельми самобутньої дилеми, – доволі умовним знаходженням у стані між «перевинайденням колеса» та запереченням доцільності «внутрішньодержавної аналогії» [4, с. 104-105], ядром якого вбачаються декілька принципових питань: якщо кримінальне покарання вважається «звичайною» реакцією на «звичайний» злочин у національній правовій системі, то чому має бути інша реакція на тих, хто масово і систематично порушує закони і звичаї війни та основні права людини? [10, с. 380]; чи не нівелюється у такий спосіб відмінність між «національними» та «міжнародними» злочинами [5, с. 149]?, що насамкінець фактично зводиться до питання наскільки особливим взагалі є міжнародне кримінальне право? [10, с. 383] Саме в такому ключі уявляється можливість уточнення мети та цілей покарання у міжнародному кримінальному праві, що вже зараз вважається наступним кроком досить перспективного напрямку дослідження.

Список використаних джерел:

1. Golash D. The Justification of Punishment in the International Context. *International Criminal Law and Philosophy* / ed. by L. May, Z. Hoskins. New York : Cambridge University Press, 2010. pp. 201–223.
2. Vasiliev S. Punishment Rationales in International Criminal Jurisprudence: Two Readings of a Non-question. *Why Punish Perpetrators of Mass Atrocities? Purposes of Punishment in International Criminal Law* / ed by F. Jeßberger, J. Geneuss. New York : Cambridge University Press, 2020. pp. 45–80.
3. Bassiouni M. C. Introduction to International Criminal Law: Second Revised Edition. 2nd rev. ed. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2014. 1122 pp.
4. Ambos K. Not Much, but Better than Nothing – Purposes of Punishment in International Criminal Law. *Why Punish Perpetrators of Mass Atrocities? Purposes of Punishment in International Criminal Law* / ed by F. Jeßberger, J. Geneuss. New York : Cambridge University Press, 2020. pp. 103–112.
5. Safferling C. J. M. The Justification of Punishment in International Criminal Law. Can National Theories of Justification be Applied to the International Level? *Austrian Review of International and European Law*. 2000. Vol. 4, Iss. 1. pp. 126–163.

6. Randelović V., Soković S., Banović B. International Criminal Law and International Criminal Justice Objectives and Purpose of Punishment in International Criminal Law Theory and Practice. *Journal of Criminology and Criminal Law*. 2023. Vol. 61, Num. 1. pp. 67–91.
7. Ford S. A Hierarchy of the Goals of International Criminal Courts. *Minnesota Journal of International Law*. 2018. Vol. 27, Iss. 1. pp. 179–244.
8. Hola B., Kelder J., van Wijk J. Effectiveness of International Criminal Tribunals: Empirical Assessment of Rehabilitation as Sentencing Goal. *The Legitimacy of International Criminal Tribunals* / ed. by N. Hayashi, C. M. Bailliet. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. pp. 351–375.
9. Maculan E., Gil A. G. The Rationale and Purposes of Criminal Law and Punishment in Transitional Contexts. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2020. Vol. 40, Iss. 1. pp. 132–157.
10. Jeßberger F., Geneuss J. Concluding Remarks. Dimensions of ‘Why Punish?’ *Why Punish Perpetrators of Mass Atrocities? Purposes of Punishment in International Criminal Law* / ed by F. Jeßberger, J. Geneuss. New York : Cambridge University Press, 2020. pp. 380–386.
11. Ambos K. Punishment without a Sovereign? The Ius Puniendi Issue of International Criminal Law: A First Contribution towards a Consistent Theory of International Criminal Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2013. Vol. 33, No. 2. pp. 293–315.
12. Bradley G. V. Retribution: The Central Aim of Punishment. *Harvard Journal of Law & Public Policy*. 2003. Vol. 27, No. 1. pp. 19–32.

